

БИБЛИОТЕКА • ГАЛАКТИКА •
БИБЛИОТЕКА • ГАЛАКТИКА •
БИБЛИОТЕКА • ГАЛАКТИКА •

ПЕТЕР ЖОЛДОШ

ЗАДАЧАТА

Георги Крумов

Предговор (Задачата)

Унгарската научна фантастика все още няма точна възраст. Радетелите на научността и на високите художествени достойнства на жанра започват летоброението му с крупното, забележително и все още неоценено по достойнство творческо дело на класика Мор Йокаи – особено с тритомния му „Роман на бъдещото столетие“ от 1872 година и след това с „Океания“, „Там, където парите не са божество“, „Чак до северния полюс“ и др. По-гръмки, но по-неубедителни са гласовете, които търсят корените на научната фантастика в дълбоката древност, уеднаквявайки приказния фолклор с научната фантастика. Неотдавна в една провинциална библиотека бе намерен сборник със стихове, епиграми и песни от неизвестен съставител и автор от XVIII век. В сборника има и кратка прозаична творба, дискутираща има ли живот на Луната. Отговорът е положителен, но трудно може да се даде положителен отговор на въпроса, научна фантастика ли е това. Все пак, ако приемем тази творба за литература, XVIII век може да бъде приет за рождена дата. Но видният деятел на унгарската научна фантастика, писателят Петер Куцка, настоятелно пропагандира друго становище, споделяно от мнозина негови колеги: „... научната фантастика не е явление на XX век, не се е зародила в нашето съвремие, а е връстница на литературата: като променлив поток тя ту е блъбукала на повърхността, ту е търсела пътя си през подземни русла. Ако може да твърдим, че като част от световната литература научната фантастика съществува от древността, че нейните идеи, мисли, теми и внушения могат да бъдат намерени в приказките, в митовете, легендите и преданията тъй, както и в Епос за Гилгамеш, при Омир или в Библията – тогава можем да заявим също, че и няколковековната унгарска литература свидетелства за правотата на това твърдение.“

Този стремеж за пълно сродяват на фантастното с научнофантастичното определя засега най-интересните, но и най-оспорими тенденции в богатата и активна критика и теория на жанра в Унгария. И все пак – нека останем при „доказания“ XIX век, при времето, през което с и до днес най-четения класик Йокаи жанрът доби широка популярност в унгарската белетристика. Впрочем, още преди Йокаи, през 1836 година излиза повестта „Пътуване до Луната“ от Ференц Ней, чието заглавие само по себе си говори достатъчно. На далечни планети води читателя и разказът на Миклош Йошика „Последни дни“. Различен принос към жанра дават такива крупни писатели и поети като Михай Бабич, Дежьо Костолани, Геза Чат и особено Фригьеш Каринти, станали безспорни класици на унгарската литература от началото на XX век и първата му

половина. Ако до тях все пак трябва да се ровим сред литературните данни, за да открием повечето от доказателствата за ранното съществуване на жанра или опитите за създаването му, съвременният читател веднага ще посочи необичайното множество за тази малка страна от видни писатели, оставили трайна следа и в научната фантастика – Тибор Дейри, Лайош Мещерхази, Гюла Хернади, Зол-тац Фабиан, Петер Куцка, Золтан Чернаи, Гюла Феке-те, Йеньо Сентивани, Петер Сентмихайи-Сабо, Клара Фехер, Мария Сепеш, Ервин Гьертян, Миклош Ронасеги, Дежьо Кемен, Петер Жолдош и много други. Само в един обемист – в над 400 страници ситен и гъст шрифт – библиографски справочник, издаден от Окръжната библиотека в Мишколц, са анотирани над 3000 заглавия от оригиналната и преводна научнофантастична, утопична и фантастна литература, публикувана в Унгария, а и този списък е непълен. Прави впечатление, че по дискусийни теми за жанра са писали студии множество крупни писатели, в чието творчество няма и следа от фантастика – като Лаело Неймет например. За оживената дейност на творците в тази област говорят много факти: систематично издаваният (понякога и на чужди езици) информационен бюлетин на работната група по научна фантастика при Съюза на унгарските писатели – обемист и богато илюстриран, – изключително красиво оформяното, луксозно периодично издание „Галактика“ на редакция „Космически книги“ с антологичен характер и не по-малко красивият годишник „Метагалактика“: това е днес нивото на един процес, започнал пипнешком с наивния въпрос и още по-наивния отговор за живот на Луната.

Развитието на унгарската научнофантастична литература е естествено отражение на обществено-политическите явления на страната. Ако проследим историята и литературата, ще видим, че литературата като чувствителен сеизмограф отразява по своему, дори чрез фантастиката, социалните и нравствени проблеми, политическите и икономически тенденции на съответната епоха. По време на Просвещението от XVII–XVIII век развитието на материализма и рационализма е съпътствувано от силното влияние на волтерианските и русоански идеи и от стремежите за обновление на националния език и литература, от интереса към науката – добра почва за ранни прояви на жанра, сред които – с известни условности – може да се спомене като по-ярка проява романът „Пътуването на Таримен“ на Георг Бешеньи, един от видните духовни дейци на епохата. Вече действително добра почва за това развитие дава епохата на Реформизма в началото на XIX век, характерен с решителното, успешно обновление на националния език, със сливането на идеите

за извоюване на национална свобода, с ускореното провеждане на вътрешно държавни реформи. В началото на ХХ век размах на научнофантастичната мисъл дава революционната вълна, обхванала цяла Европа и достатъчно силна в Унгария, развитието на техниката и науката заедно с макар и мъчителното им, но явно навлизане и в унгарската индустрия. И – за да стигнем по-бързо до най-същественото както във всяка област на материалната и духовна сфера разгромът на фашизма и социалистическото преустройство на живота даде размах и на научните фантасти, чиито творби бяха овладени от социален и нравствен оптимизъм, от гражданка ангажираност пред нация и човечество. Днес Унгария членува и участва в ръководството на европейското сдружение на фантастите „Еврокон“, както и в световното сдружение, в чиято работа взима активно своя дял.

Мястото на Петер Жолдош в съвременната унгарска научна фантастика е безспорно: един от най-активните, най-четените и превеждани в чужбина. Роден през 1930 година, писателското му дарование дълго време остава скрито и за самия него – увлича се от музика, а не от литература. През 1949 година вече е студент в Музикалното висше училище. Композитор не успява да стане, но и до днес е един от най-известните популяризатори на музиката в Унгария, дългогодишен редактор в Главната редакция „Музика“ на Унгарското радио. Междувременно следва философия и както сам авторът пише в една своя автобиография, едва от 1957 година започва да се интересува от научна фантастика. През 1973 година се Появяват първите му два романа, които веднага включват името му сред популярните фантасти на страната – „Контрапункт“ и „Викинг се завръща“. На следващата година излиза от печат романът „Далечният огън“, а две години по-късно и първото издание на „Задачата“, филмиран от режисьора Габор Варкони, излъчен между другото и от Българската телевизия. В съавторство с Миклош Болдижар написва фантастичната пиеса „Бункерът“ и работи над следващия си роман „Жертва“. Все пак не изоставя любовта си към музиката – пише обемистия си роман-портрет на Мусоргски. В едно интервю от 1979 година Жолдош споделя за себе си: „Не мога да направя избор между музиката и литературата. От майка си слушах сонатите на Моцарт, а още не ходех и на училище, когато тя ми прочете няколко книги на Джек Лондон и «Книга за джунглата» от Киплинг. Приказките някак си не ме привличаха – странно, че тъкмо аз казвам това, но и до днес обичам да чета само произведения, в чието съдържание мога да повярвам. Като ученик бях запален по Йокаи, а в същото време никога не успях да се сприятеля с

Жул Верн. Като дете голямо въздействие ми оказа «Човекът с каменната брадва» на Йенъо Сентиват. На този сега 70-годишен писател благодаря, че и до днес изпитвам копнеж към вълшебната магия на непознатото, стремежа си да свързвам далечното, минало с бъдещето, да възкресявам големите мигове на очовечаването.“

Веднъж критикът Георг Маркс го запитва: „Откъде познаваш така добре кибернетиката и проявите на кибернетичното «съзнание», като не си видял дори някакъв що-годе приличен компютър?“ Отговорът е един: Жолдош, както всички научни фантасти, чете много, систематично и целенасочено. Той особено грижливо, приготвя схемата на творбата си, като подробно и обмислено я нахвърля на 30–40 страници и едва след това започва да пише. „За мен най-важното е – казва той – точното драматургическо построяване на схемата, която трябва да съдържа всяко съществено събитие, всеки обрат. Едновременно с това подбирам имената. Сполучливото, находчиво име донякъде определя и образа на героя. Или може би обратно. Но на всяка цена те трябва да си подхождат“... След всичко това бихме помислили, че „Задачата“ ще ни подразни с някаква схематична преднамереност, с педантично сглобени детайли, като решения на кръстословица. Но читателят ще се убеди в обратното. „Схемата“ на Жолдош е само костната система на творбата, скрита под плътта на идеите. Междувездният кораб „Галатея“ е не само арена на трагедия, но и на зараждаща се и побеждаваща надежда, воля за борба, морална извисеност. Истинската трагедия е извън кораба – Земята се е самоунищожила, човечеството е отстъпило място на бурените и плъховете. И все пак не ни обзема песимизъм, отрицание на живота и човека. Земята е загивала под перата на много фантасти, с това Жолдош не е оригинален, но читателят ще запомни лайтмотива на цялата творба: „Човекът трябва да стане достоен за себе си!“ „Човечеството спешно трябва да стане достойно за себе си!“

Това е задачата. И тя не трябва да се проектира за бъдещето. Тя ни разтърсва и днес.

КРАЙ

© 1981 Георги Крумов

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, 2008 г.

Издание

Петер Жолдош. Задачата
Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна

Преводач Живко Ангелов
Редактор Гергана Калчева Донева
Оформление Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев
Илюстрация на корицата Текла Алексиева
Художествен редактор Иван Кенаров
Технически редактор Пламен Антонов
Коректор Жулиета Койчева
Унгарска, I издание
Дадена за печат на 24.VI.1981 г.
Подписана за печат на 22.IX.1981 г.
Излязла от печат на 5.X.1981 г.
Формат 32/70×100 Изд. № 1483
Печ. коли 14 Изд. коли 9,07 УИК 8,95
ЕКП 95364 23331/5627-51-81 08
Печат: Държавна печатница „Балкан“, София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/9444>]